

Прозренията
на Оруел,
които оживяха
на сцената

Снежина Петрова (в центъра) е мощен двигател в камерния перформанс по „Фермата на животните“ от Дж. Оруел (реж. Десислава Шпатова). Жанрът също е провокативен: политическо „черно кабаре“.

Оруел е още по-жив днес, когато знаменитите му „1984“ и „Фермата на животните“ оживяха на сцената в контекста на кризата с COVID-19

meckm Патриция Николова

„Ако искате картина на бъдещето, представете си ботуш, който стъпва върху човешкото лице и остава там завинаги.“

Джордж Оруел

В КОНТЕКСТА на пламналите в цяла Америка и по света протести след бруталното убийство на един арестуван невъоръжен и несъпротивляващ се цветнокож – именно с крак върху врата му, който цели 8 минути спира притока на въздух към гробовете му, посоченият цитат от Оруел днес вече звучи повече от метафорично.

Само три месеца след обявяването на сериозни рестрикции в социалния живот на повечето общества по цялата планета избухнаха масови недоволства от ограничителните мерки, както и силни опасения, че част от ултимативните рестрикции някъде може и да останат завинаги. Разбира се, голяма част от тези протести се дължат на страха и на помитащата вълна на енергията на тълпата, която след дългия период на „домашен арест“ изведнъж се оказа навън, на улицата, „на свобода“. Еуфорията и недоволството се сляха. А след ужасното убийство на един незащитен човек от органите на реда именно представителите на „реда“ бяха истински атакувани от разбунтувалите се хора. Съвсем като бунта на животните във фермата на мистър Джоунс. Само че след като изгонват своя деспот и стопанин, животните установяват тоталитарен ред на експлоатация. При това доброволно.

Парадоксално или не, последната театрална премиера в столицата **преди извънредното положение** беше именно „Фермата на животните“ по Джордж Оруел (реж. Десислава Шпаторова, Театър 199). Дали е случайно? Всъщност не е. Защото 2020-а е годината, в която се навършиха точно 70 години от кончината на известния с гениалната си сатира на тоталитаризма британски писател, журналист и поет. Също така изминаха повече от седем десетилетия, откакто Ерик Артър Блеър (*Eric Arthur Blair* е истинското име на писателя Джордж Оруел) създаде брилянтната си антиутопия, с която атакува диктатурата в най-чистия ѝ и стерилизиран вид в големия роман „1984“. Неслучайно написан в следвоенната 1948 г. Оттогава настъпне неговите най-известни творби – „Фермата на животните“ и „1984“, са интерпретирани по множество и най-разнообразни начини като критика на тоталитаризма от съветски тип и като предупреждение за

грешките на миналото в различни общества, подложени на диктатура поколения наред.

Без съмнение цензурата винаги е атакувала представянето на тези изпълнени с пророчески идеи и образи, силно критични към всяка форма на демагогия във властта литературни текстове. Особено в моментите, когато са били показвани на театрална сцена.

Със сигурност у нас по времето на спрението от партийната цензура спектакли на Леон Даниел, Любен Гройс и др. точно тези творби не са имали шанс да бъдат интерпретирани от режисьорите корифеи именно заради предварителната обреченост на този вид политически спектакли. Можем само да съжаляваме за огромното културно богатство и разнообразие, което българският театър категорично е изгубил от липсата на спектакли, вдъхновени от идеите и образите на Оруел, реализирани именно от режисьорите с дисидентски периоди в биографията.

Можем също така да се запитаме – нормално ли е чак сега, повече от 30 години след падането на Берлинската стена и три десетилетия след идването на демокрацията, за първи път на българска сцена да бъдат показани експерименталните „Фермата на животните“ и „1984“ (но под друго заглавие, и то като куклен спектакъл за възрастни) – от две дами в режисурата без никакъв опит в правенето на политически театър.

Но фактите са такива, каквито са. И, както е казал самият Оруел:

„Заповедта на диктатурите от миналото е била: „Ти не ще!“ Заповедта на

тоталитарните режими е била: „Ти ще!“ Нашата заповед е: „Ти си!“

ОРУЕЛ КАТО КУКЛЕН ТЕАТЪР ЗА ВЪЗРАСТНИ

Авторският спектакъл на Веселка Кунчева „Последният човек“ (продукция на старозагорския театър) е стъпил върху раменете на два великана: Оруел и Хана Аренд. Атрактивното представление е базирано върху романа „1984“ на Джордж Оруел, но това сякаш не е било достатъчно за куклената режисьорка, която е реализирала идеите на английския писател, подсилвайки ги с квинтесенцията на американската философка Хана Аренд: „Тоталитаризмът е фашизъм“. Именно това е посланието на ефектния спектакъл, в който Кунчева съвсем ясно е използвала целия арсенал от постановъчни средства, употребявани от нея през годините.

Особено силно тук се усеща влиянието на друг неин авторски спектакъл, а именно „Аз, Сизиф“, в който човекът и куклата, куклата и машината, човекът и обектът се сливат напълно, за да се събудят трансформирани в нещо абсолютно различно. Човекът на конци или кукловодените хора марионетки тук са допълнително оркестрирани с цел обезличаването им и превръщането им на покорни чаркове от машината.

■ Кога и как системата убива своите покорни слуги?

■ Защо в диктатурата оцеляват не най-смелите, а само най-покорните?

■ Какви са методите на инквизиция и обезличаване на „следения човек“?

Това са основните въпроси, които спектакълът „Последният човек“ задава, следвайки

Дигитално оцветена снимка на Джордж Оруел от 1940-а, след като е участвал в Испанската гражданска война (1936-1939) на страната на републиканците срещу фашистите на Франко.

Ефектна сцена с метафора на уравниловката от първия у нас куклен спектакъл за възрастни по „1984“ – „Последният човек“ (реж. Веселка Кунчева).

акуратно първообразите на тези идеи, заложени в голямата антиутопия на Джордж Оруел. Антиутопия, която сякаш започва да звучи все по-реалистично в контекста на избухналите след първата вълна на коронавирус на много места по света реални опасности от цензуриране, целенасочено следене и потушаване на съпротивата на отделния човек към Системата. Която уж го следи само за негово добро.

„ФЕРМАТА НА ЖИВОТНИТЕ“ КАТО ЧЕРНО КАБАРЕ

„Всички животни са равни, но някои са по-равни от други.“

Из „Фермата на животните“, Дж. Оруел

Театралното предизвикателство на режисьорката Десислава Шпатова е успяло да се случи само и единствено по една причина. И тя си има име: Снежина Петрова. Фантастичната актриса не само изиграва цяла галерия от герои, влизайки от образ в образ с непосилна лекота, но е и мощен двигател на целия спектакъл, играейки през цялото време с отстранена (критическа) ирония към случващото се на сцената така, че то да се превърне в *политически спектакъл*. Брехтианците биха подскочили като ужилени. Липва така характерният жестус,

липсва традиционният маниер за ефект на отчуждаването, липсва онзи вид техника, който да направи спектакъла хем политически, хем излят „като по учебник“. Но точно в това е и силата му. Експериментът – да бъде показан светът на Оруел именно под формата на иронично „черно кабаре“, категорично си е заслужавал.

„Един прост метод на актьора да отчужди жеста се състои в това да го отдели от мимиката. Трябва само да сложи една маска...“ (Бертолт Брехт, из „Постигане на ефекта на отчуждение“).

Снежина Петрова прави точно това. Но го прави интуитивно. Ефектът е с голяма амплитуда, тъй като тя ту влиза в роля, ту излиза изцяло и коментира пред публиката случващото се на сцената. Със сарказъм. Завихрени край нея са няколко от студентите ѝ по актьорско майсторство, които се справят акуратно и експресивно в ролите си на подложени на унижения малки анималистични субекти. Всъщност терминът „анимализъм“ в романа на Оруел е гротеска на тоталитаризъм, примесен с фашизъм.

За съжаление публиката не успя да усети точно кои от „животните“ на сцената са еманация на Хитлер, Сталин и Троцки, а именно това е от

съществено значение в романа. Вероятно може да се коригира и ритъмът в отделни моменти от спектакъла, а също така и да му се даде необходимото време сценичен живот, който беше прекъснат почти веднага след премиерата – поради внезапното извънредно положение, наложено безпрецедентно у нас, както и на много места по света. Засага представлението все още не е набрало скорост.

ВМЕСТО ЕПИЛОГ

Каквото и да се случи оттук нататък в тази земетръсна година, важно е изправените пред нов вид страхове (животът и здравето на отделните хора, икономическата нестабилност, неизвестността) общества да мобилизират всичките си съпротивителни сили – не само в антиутопиите по Оруел на театралната сцена, но и на сцената на живота, – преди старите диктатори да бъдат заменени от нови. Още по-брутални и лицемерни. Властови вампири, които могат да прекроят съдби, като манипулират човешките мозъци.

Защото, както твърди Оруел:

„Власт е да разкъсаш човешките умове на парчета и да ги сглобиш в нови форми по твоя избор.“